

ESKIMOENES SKJEBNE PÅ LABRADORS ØSTKYST

II

Av stud. mag. *Helge Kleivan*

I den første artikkel om eskimoene i Labrador, ble det nevnt at selfangsten fortsatt utgjør en viktig del av ervervslivet, selv om den lenge har vært en mindre viktig inntektskilde enn torskefiskeriet og revefangsten. Bruk av skytevåpen, utstrakt anvendelse av selnett og til sist overgangen til motorbåter, har medført endringer i fangstmetodene, men gjennom selfangstens kontinuerlige stilling som et hovederhverv, har en betydelig del av det gamle fangersamfunns verdibegreper levet videre.

Kommunalt selvstyre i grønlandsk forstand, forekommer enda ikke i Labrador. Men i den spire til et slikt selvstyre, nemlig landsbyrådet, som er vokst frem av menighetsrådene, er det de dygtige fangere som dominerer. Det står ry om den mann som tar mange seler eller som om vinteren reiser alene helt vestpå til George River på rensdyrjakt. Og selv idag, efter at kysten er åpnet for en stadig voksende kontakt med verden utenfor, feirer man den unge gutts første remmesel, første isbjørn o. s. v., som skikken var i det gamle eskimoiske samfunn.

Et enkelt eksempel i forbindelse med en slik fest i landsbyen Nain for noen få år siden, kan kanskje bedre enn lange beskrivelser belyse hvordan gammelt og nytt på underlig vis møtes og griper inn i hverandre: En eskimogutt hadde lovet sin européiske lærerinne at hun skulle få kjøpe skinnet av den første isbjørn han kom til å felle. Knappe 14 år gammel skjøt han en bjørn ute på havisen. Selvsagt var guttens far meget stolt, og det ble gjort klart til stor fest. Gutten husket imidlertid sitt løfte til lærerinnen, og gjorde faren opmerksom på at hun skulle kjøpe skinnet. Situasjonen var ytterst komplisert. Ved en slik fest skulle nemlig ikke bare kjøttet av isbjørnen deles ut, men også skinnet skulle skjæres opp i like mange deler som det var eskimofamilier i landsbyen, og fordeles blant dem. Faren tok saken så alvorlig at han, for ikke å skade familiens prestisje, kalte sammen alle voksne menn til rådslagning. Efter lange forhandlinger ble man enige om at lærerinnens betaling for skinnet skulle deles i like store porsjoner efter antallet av eskimofamilier i landsbyen og deles ut i stedet for skinnbitene.

De første misjonærer som i 1771 slo seg ned i Labrador, hadde lært seg eskimoisk ved herrnhuter-plassene i Grønland. At de hurtig fikk god kontakt med Labradors tidligere så fryktede eskimoer, må ikke minst tilskrives denne grønlandske bakgrunn. Riktignok endte et første misjonsforsøk i 1752 med, at 7 mann ble drept. Men da man i 1771 kom igang for alvor, foregikk arbeidet i en tillitsfull atmosfære, uten angrep eller trusler fra befolkningens side. Når man tenker på hvor kompromissløst misjonærene angrep angakokkenes maktstilling, og hvordan de blandet seg i ekteskapelige og andre helt private forhold, kan man bare undre seg over at freden ikke ble brutt.

Det har siden gjennom hele misjonstiden opp til idag, vært et bærende prinsipp at all kirkelig virksomhet og undervisningen i misjonens skoler skulle foregå på eskimoisk. Derved har man ikke bare sikret sprogets eksistens, men med det også bevisstheten om den eskimoiske bakgrunn og egenart. Dette var i høy grad nødvendig, om eskimoene skulle være i stand til å motstå det kulturelle press fra den omkringboende settlerbefolkning, som på nesten alle områder har sett ned på det som var eskimoisk. Og det felles språk har i landsbyene vært en viktig faktor til å styrke eskimoenes gruppesolidaritet.

Omkring 70 år etter misjonens begynnelse, fantes det knapt en eneste analfabet blant Labrador-eskimoene. Samtidig har det formelle moderland Newfoundland, helt opp til våre dager hatt en høy grad av analfabetisme, takket være et elendig skolevesen, som er dominert av et utall av religiøse sekter. For så vidt kan man si at det ikke synes å være stor skade skjedd ved at Newfoundland så lenge unnlot å interessere seg for sine eskimoiske undersåtter. Dette vil imidlertid gjøre det klart, hvor dårlig Labrador-eskimoene var stilt hva undervisning og utviklingsmuligheter angikk, sammenlignet med grønlenderne.

Kjennskapet til lesning og skrivning ble imidlertid bare i liten utstrekning brukt til å gi eskimoene utsyn til nye horisonter. Deres lesning ble vesentlig bibeltekster og salmevers. I skolene som misjonen drev, var timeplanen enda opp til siste krig sterkt dominert av utenatføring av salmevers og skriftsteder. Det var en ofte åndløs og uforstått utenatføring som ikke kunne gi grobunn for selvstendig tenkning, langt mindre for noen skapende åndelig virksomhet.

Et meget lite antall bøker er noensinne trykt på Labrador-eskimoisk, så enhver form for litteratur i egentlig forstand forble ukjent. Og rimelig nok kunne det på denne ensidige bakgrunn ikke vokse frem noen nasjonal diktning.

Også på dette område var man vesentlig dårligere stilt enn grønlenderne, idet de gamle sagn og med dem det viktigste instrument til å holde levende fortellertradisjonen, ble gjort hjemløse fordi de fleste misjonærene så sagnene og angakokk-aktiviteten som to sider av samme sak, tilhørende hedenskapet, og som derfor

*Ung eskimokvinne i Nain med tre av barnene sine.
Alle husets barn sover ofte i samme seng.*

Foto: H. Kleivan

måtte fortrenses. Få av eskimoene har derfor idag kjennskap til de gamle sagn. Og den som kan mer enn bleke bruddstykker av fortidens rike tradisjoner, vokter sig vel for å la sine kunnskaper gå videre til hvem som helst. Han vet at forståelsen for det gamle er revet i stykker, og at han lett kunne få et dårlig ord på seg, ikke bare blant misjonærene, men aller verst, blant sine egne landsmenn. I landsbyen er han en stillferdig kirkegjenger som de fleste andre. Men under vinterens rensdyrjakt i innlandet hender det enda at han forteller sagn fra en fjern tid til gode kamerater, mens stormen pisker om snehuset i natten.

Det var et hovedmål for herrnhuterne å utdanne egne prester innenfor menighetene sine. Denne tanke ble aldri fulgt opp i Labrador. De innfødte hjelperne i misjonen har ingen egentlig utdanning foran sine landsmenn, og de kan avgjort ikke sammenlignes med de grønlandske kateketer. De har da heller ikke kulturelt

kunnet øve noen innflytelse som disse, selv om de sosialt ble ledende i landsby-samfundet. Men det kom like meget av at de oftest var rekruttert blant de dyktigste fangere, som at de hadde misjonærenes altomfattende autoritet bak seg. De ble, kort sagt, valgt ut blant menn som også i det gamle eskimoiske samfunn ville vært lederskikkelser.

Gjennom misjonens 185 års lange virke i landet, har man aldri søkt å bringe noen eskimo ut til høyere utdanning. Den eneste unntagelse fra dette, er en bilingval pike fra Nain som etter siste krig har fått utdanning som lærerinne i Newfoundland, og nå underviser ved kostskolen i Nain.

I møtet med den nye tid, som så forsinket men plutselig har brutt inn over landet, finnes det derfor ingen gruppe av velutdannede eskimoer som kan vejlede sine landsmenn.

I den første artikkel er det pekt på hvordan misjonen på forskjellig vis har søkt å hjelpe frem eskimoenes materielle liv. Vi må også fremheve den humanitære innsats som er utøvet av den enkelte misjonær under store personlige ofre, særlig under de veldige epidemier som så hyppig hjemsøkte befolkningen. Endelig må det nevnes at foreldreløse, gamle, ja, alle som hadde det trangt økonomisk, alltid trygt kunne henvende seg til den stedlige misjonær for å få støtte.

På den annen side var det særdeles store krav misjonen stilte til eskimoenes livsførsel. Det kirkelige liv var således regulert inntil den minste detalj. Men også på det verdslige område var tilværelsen fra vugge til grav omgitt av utallige forskrifter, som det alltid ville ha ubehagelige konsekvenser å overskride.

Den annen verdenskrig innvarslet et absolutt skille i Labrador-eskimoens hele tilværelse. For det første gjennom anleggelsen av den store flystasjonen Goose Bay i Syd-Labrador, og etter krigen byggingen av store radarstasjoner ved Hopedale og Hebron. For det andre, gjennom en rekke tiltak som ble satt i gang av Newfoundlands regjering i 1942, med overtakelsen av handelen på kysten som et ikke-profitforetagende, som det viktigste.

Mens det ved radarstasjonen nær Hebron ikke har vært anvendt innfødt arbeidskraft, har en betydelig del av kystens eskimoer i kortere eller lengere perioder deltatt i anleggsarbeid i Goose Bay og Hopedale. Det har for en kortere tid bragt nye inntektsmuligheter, men også nye og kostbare forbruksvaner. Ofte må man konstatere at denne fortjeneste er investert i dårlige, og unyttige gjenstander. Det får særlig de kanadiske postordre-forretninger ta ansvaret for. De oversvømmer kysten med svulmende varekataloger, som byr på et for eskimoen svimlende utvalg, og han lar seg friste langt utover den økonomiske evne. Eskimoen er enda uvant med å ha kontante midler mellom hendene, fordi

*Kirken i Nain med landsbyens eskimoiske bebyggelse i bakgrunnen.
På husene ses både radioantenner og master til innføring av elektrisitet, som leveres fra misjonens agregat
noen få timer om kvelden. Ellers bruker man petroleumslamper.*

Foto: H. Kleivan

all handel under misjonen ha foregått „på bok“, med svært lite bruk av klingende mynt.

I forbindelse med overtakelsen av handelen, bygget regjeringen en rekke fangsthus og anskaffet nye selgarn, efter de samme linjer som misjonen fulgte da den sto for handelen. Men ingen av de offentlige tiltak har i de senere år kunnet hindre at kysten ble rammet av et fullstendig økonomisk sammenbrudd. Dette skyldes det sviktende marked for landets produkter, særlig saltfischen, tross betydelige prissubsidier fra regjeringens side. Pelsprisene har også vært dårlige i de siste årene.

I dag lever derfor den største delen av befolkningen mange måneder av året på understøttelse fra myndighetene. Mange av eskimoene synes ikke det er umaken verdt å dra avsted på fangst eller fiske med proviant og utstyr på kreditt, fordi prisene på deres produkter likevel er så lave at det er nesten umulig å få noe overskudd. Denne holdning forsterkes også av de - efter lokale begreper - svim-

lende høye lønninger, som mange har stiftet bekjentskap med under arbeid på de militære anlegg.

Et særlig viktig trekk i utviklingen etter krigen, er det at Newfoundland med Labrador, fra 1949 er tilsluttet Canada som landets 10. provins. Selv om provinsregjeringen ved konføderasjonen forbeholdt seg retten til å stå for administrasjonen av Labradors befolkning, så får eskimoene her de samme sosiale ytelser som blir indianerne og eskimoene i det øvrige Canada til del. Store beløp er av Canadas regjering satt inn i en bredt anlagt sunnhetsoffensiv. Først og fremst har man konsentrert seg om tuberkulosen og spebarnsdødeligheten. Ved de første fullstendige legeundersøkelser som er foretatt etter 1950, fant man at omkring 20 prosent av eskimoene var angrepet av tuberkulose. Nå blir enhver person som trenger spesialist-behandling, sommer som vinter hentet ut med ambulansefly, og sunnhetstilstanden er idag betydelig bedre enn i 1950. Man regner med på få år å ha tuberkulosen under kontroll. Videre har gratis utdeling av tørrmelk og vitaminpreparater til spebarn, skolebarn og gravide, samt bruk av moderne legemidler, allerede vist seg i stand til å få befolkningskurven til så vidt å begynne å stige fra det nivå, nær tilintetgjørelsen, hvor den så lenge har ligget.

Samtidig med kampen for å bedre sunnhetstilstanden, har man tatt opp spørsmålet om folkeflytning. Myndighetene ønsker å samle befolkningen fra den nordlige del av kysten i Nain, slik at man uten en alt for stor økning av utgiftene, kan gi alle Labradors innbyggere del i de sosiale tiltak, som er og blir satt i verk. Sommeren 1956 ble stasjonen Nutak, midtvegs mellom Nain og Hebron, nedlagt. De ca. 200 innbyggerne ble stilt fritt med hensyn til hvor de ville flytte, og over halvdelen reiste til Nain, hvor de har fått hjelp av regjeringen til å bygge seg nye hjem. Meningen var så å nedlegge Hebron, til tross for at få av innbyggerne der har vist noen interesse for planen. Det har imidlertid alt nå vist seg at Nutak-eskimoene er misfornøyd med å bo i Nain, bl. a. fordi distriktet ikke kan skaffe fangst dyr nok til den økede befolkning. Flere har allerede ytret ønske om å flytte tilbake til sitt gamle hjemsted. Derfor har man foreløpig ikke våget å sette i verk planene om en folkeflytning fra Hebron.

Der er grunn til å tro at de kommende år vil vise en voksende befolkning, og de økonomiske problemer vil da selvsagt bli enda vanskeligere, og myndighetene ser seg om etter nye økonomiske muligheter. Det er funnet store jernmalmlejer i indre Labrador, og på kysten er det nær Makkovik konstatert betydelige forekomster av uran og kobber. Misjonærene håper at man i alle fall må kunne skaffe befolkningen nye næringsmuligheter innenfor kystområdet, selv om den skulle bli nødt til å flytte fra sine nåværende landsbyer. Disse spørsmål er enda uklare, og ingen vet idag hvilken utveg myndighetene vil velge.

Fire glade eskimopiker i søndagsstasen.

Foto: H. Kleivan

Gjennom snart 200 år har Labrador-eskimoenes liv vært preget av herrnhuternes arbeid blant dem. Alt det nye som nå uimotståelig trenger inn over landet, har derfor i like høy grad kommet til å berøre misjonærenes stilling som eskimoene selv. Hele deres ubestridte autoritet i landsbyene, er blitt sterkt redusert, ved at en rekke av deres tidligere sosiale funksjoner er overtatt av regjeringens representanter i hver landsby. Det er den nye embetsmann, velferdsoffiseren, eskimoen skal gå til med sine økonomiske problemer. Han deler ut de sosiale trygder, som barnebidrag, alderstrygd o. s. v. På felt efter felt overtar han ansvaret for problemområder som før falt inn under misjonen. Og den stedlige politimann forteller folket hva som er gjeldende lov og rett. Eskimoen har ikke trengt lang tid til å lære at det finnes andre og større autoriteter i det moderne samfunn enn misjonæren. Og han gjør rikelig bruk av sin nyvundne rett til å foreta seg mangt som for få år siden var forbudt.

Luftfoto av Hebron. Ikke en busk pryder de isskurte klippene.

Foto: H. Kleivan

For ikke helt å bli satt utenfor den nye tid, har misjonen søkt å tilpasse seg situationen ved å la mange av fortidens forbud og strenge prinsipper falle. Ja, den har sammen med landsbyrådene, i flere tilfeller vært med på å ta initiativet til nye og gjennomgripende tiltak. Således støttet den eskimoene ved byggingen av samfunnshus både i Nain og Hopedale. Og det var misjonens leder som fikk startet en speiderbevegelse blandt settler- og eskimobarn i Nain.

Samfunnshuset er nå sentrum for landsbyens sosiale liv. Her holder landsbyrådet sine møter, her samles settler og eskimo på like fot, enten det er for å se kanadisk og amerikansk film et par ganger i uken, eller for å svinge seg i dansen på lørdagskvelden. At eskimo og settler nå møtes til felles opplevelser, har ført til en avgjort bedring i forholdet mellom de to grupper.

I skolene går alle barn nå uansett avstamning i fellesklasser, og dette har på få år nesten totalt revet ned den gjensidige uvilje som før hersket mellom barn fra settler- og eskimofamilier. Det gir løfter for fremtiden, selv om noen av de eldre settlerne stadig er preget av den gamle negative innstilling. Det kommer bl. a. til uttrykk i deres motstand mot blandede ekteskaper. Mens det forekommer at settlere og eskimoiske kvinner gifter seg, er ekteskap mellom en eskimo og en settlerpike nesten utenkelig. Det vanlige er nemlig at de nygifte de første årene bor hos mannens familie, inntil han har fått bygget sitt eget hus. Den gamle settler vil ofte hevde at hygienen enda er så dårlig i de eskimoiske hjem, at hans datter umulig kan holde ut å leve der.

Misjonen har etter konføderasjonen i 1949 fortsatt å drive skolene, men den økonomiske støtte fra den kanadiske regjering ble betinget av at undervisningen fulgte de retningslinjer som ble gitt av det offentlige. Smerteligst har vel misjonærene følt det å etterkomme ordren av 1956 om at *all* undervisning skal foregå på engelsk.

Herrnhuterne håper nå, at foreldrene i hjemmene vil lære barnene sine å lese og skrive eskimoisk. „Jeg håper at det eskimoiske sprog skal leve videre,“ skriver en av mine venner i Labrador, og legger til: „Men kanskje vil fremtiden vise at jeg tok helt feil!“ . . .

Likesom det gjennom hele kolonisasjonstiden har vært anvendt meget forskjellige prinsipper i administrasjonen av Labrador og Grønland, så er det også stor forskjell på de mål og midler myndighetene har stilt opp for den fremtidige utvikling i de to områder. Målet for den kanadiske indianerpolitikk er på lang sikt at de innfødte skal gå opp i landets hvite befolkning. Det som idag foregår, viser at man har det samme mål når det gjelder Labradors eskimoer. Om det skulle skje, at det eskimoiske sprog i fremtiden helt må vike plassen for engelsk, så vil knapt noen kanadisk embetsmann beklage det.

Eskimoenes skjebne på Labradors østkyst I og II gjengir i noe utvidet form Helge Kleivans foredrag i Det grønlandske Selskab, 11. april 1957.